

liter tractat in illa q. 107, ad quam pro nunc lectorem remittimus. Denique, omnes defectus, qui in oratione contingunt, et reddunt ipsum actum orationis irreligiosum, ad hoc membrum irreligiositatis pertinent, quamvis sub alia ratione possint sacrilegia reputari, ut suo loco declarabimus. Omnes vero illi defectus vel in omissione consistunt, vel ex illa originem ducunt, et orationi proxime opponuntur, ideoque explicando conditiones ad bene orandum necessarias, totum hoc genus vitii declaratum manebit.

10. *Irreligiositas, tertio modo sumpta, adhuc genus.*—Ex quibus constat, irreligiositatem hoc etiam tertio modo sumptam, non esse infimam speciem alicujus vitii, sed quasi genus proximum plures species infimas sub se continens, quales sunt tentatio Dei, perjurium, blasphemia, infidelitas in promissis ad Deum, ingratitude ad Deum, et incongrua oratio; vel si quod aliud est hujusmodi innominatum vitium; nobis enim de alio non constat, neque aliam rationem hujus sufficientis numerationis reddere possumus, nisi quia non inveniuntur alia officia religionis, quatenus directe Deum colit, præter ea quæ numeravimus; et ideo etiam non invenitur alius modus deficiendi in religionis officio erga Deum, præter supra dictos. Est ergo, ut summam quæstionem resolvamus, triplex acceptio irreligiositatis: in prima est genus quasi generalissimum in hac materia, sub se continens omnia vitia contraria religioni; in secunda est genus medium, quod superstitionem sub se complectitur, et a sacrilegio distinguitur; in tertia est genus infimum a superstitione distinctum, et prædictas sub se continens species.

11. *An malitia, quæ in omni peccato includitur, spectet ad irreligiositatem.*—Una tantum hic difficultas occurrebat de malitia divinæ injuriæ, quæ in omni peccato includitur, et ad aversionem Dei pertinere dicitur. Illa enim, cum sit quædam injuria Dei, speciale vitium constituere videtur, et virtuti religionis opponi, ad quam spectat, Deo debitum jus reddere: hoc autem vitium sub tota enumeratione facta minime comprehenditur. Sed non est hic locus disputandi de illa malitia, quam non omnes in peccato agnoscunt tanquam specialem, et ab aliis distinctam; illa autem posita, consequenter fatendum est, illam vel opponi religioni, vel reduci ad aliquod speciale vitium Deo contrarium. Credimus autem illam per se op-

poni illi virtuti justitiæ ad Deum, quam vocamus poenitentiam, ut in 4 tom. tertiæ partis diximus. Hic autem vel supponimus, religionem re ipsa esse distinctam virtutem ab illa justitia, et poenitentia, vel certe de illa disputamus sub hoc præciso conceptu, quo a poenitentia distinguitur, saltem formaliter, seu ratione cum fundamento in re, ideoque vitium illud, qualecumque illud sit, non pertinet ad ea quæ religioni opponuntur; et ideo de præceptis, vel prohibentibus tale vitium, vel præcipientibus contrariam æquitatem et justitiam ad Deum, in materia de poenitentia satis dictum est.

CAPUT II.

DE TENTATIONE DEI FORMALI ET EXPRESSA.

1. *Duplex tentatio.*—Tentatio duplex in Scripturis invenitur: una probationis, seu experimenti, altera inductionis, seu seductionis, ut notavit Augustinus, epist. 146 ad Consentium, et q. 58 in Exod. Et utraque potest alicui attribui vel active, vel passive: nam passive dicitur tentari homo, quando examinatur, ut scientiam suam vel virtutem ostendat, vel cum ad pravum aliquid agendum inducitur; active autem tentare dicitur, qui alterum examinat, vel inducit ad malum; et frequentius sumitur hoc secundo modo, nam secundum communem usum tentatio illa, quæ est inductionis, in malam partem sumitur, et ideo vocata est ab Augustino, *tentatio seductionis*. Et hac ratione dicit Jacobus, *Deum neminem tentare*, scilicet, tentatione inductionis, quia neminem ad malum inducit. Aliis vero locis dicitur Deus tentare hominem, ut Abraham, Tobiam, Job, et populum suum, tentatione examinis ac probationis. Unde dicitur, Deuter. 13: *Tentat vos Deus, ut palam fiat utrum diligatis eum*. Ubi obiter notanda est illa particula, *ut palam fiat*; non enim Deus tentat hoc modo hominem ut ipse cognoscat, sed ut alios cognoscere faciat, sicut exponitur communiter illud Gen. 22: *Nunc cognovi, etc.*, id est feci ut omnibus notum sit. Verumtamen hoc loco non agimus de tentatione, ut Deo potest active tribui, sed passive; et quoniam omni passioni respondet actio, hæc ipsa tentatio est active ab homine, qui Deum tentare dicitur.

2. *Homo variis modis Deum tentat.*—Potest autem homo variis modis tentare Deum,

et imprimis accommodari possunt ad Deum aliquo modo illi duo modi tentationis, ad inductionem, vel ad probationem. Prior tentatio non ita habet locum in Deo sicut in homine, quia nec Deus seduci potest sicut homo, neque ad peccandum provocari. Quis enim tam stolidus esse potest, qui tentet aut Deum seducere, aut ad malum inducere? Nihilominus tamen duplici ratione potest membrum illud ad divinam tentationem accommodari. Primo, ut tentare Deum, sit illum ad iram provocare; nam per hoc, quantum est ex parte hominis, quasi affligitur Deus, et ad malum poenæ inferendum inducitur; qui modus loquendi non est inusitatus in Scriptura, ut notavit Jans., Ps. 77, circa vers. 21; sic enim quod ibi dicitur v. 40: *Quoties exacerbaverunt eum in deserto, in iram concitaverunt eum in iniquo*, statim exponitur in v. 46: *Et conversi sunt, et tentaverunt Deum, et sanctum Israel exacerbaverunt*; et v. 56: *Et tentaverunt, et exacerbaverunt Deum*. Et eodem modo potest intelligi satis accommodate illud Eccl. 18: *Ante orationem præpara animam tuam, et non sis quasi homo qui tentat Deum*, id est, ne tibi contingat, ut loco placandi Deum per orationem, illum ad iram provoces; quamvis hic locus possit etiam de probationis tentatione exponi, ut voluit D. Thomas 2. 2, q. 97, art. 3, ad 2. Tentatio vero Dei hoc modo, licet sit ex peccato, quia Deus non provocatur ad iram, nisi ex peccatis nostris, non tamen habet specialem malitiam contra religionem, sed communis est omnibus peccatis. Alio item modo potest hæc tentatio inductionis fieri ab homine erga Deum, quando ab illo postulat auxilium ad aliquod pravum perpetrandum, ut ad interficiendum inimicum, vel ad seducendam feminam, et ad turpem amorem inducendum; in his enim, et similibus casibus, videtur homo velle Deum ad malum inducere, quamvis revera homo non intendat Deum inducere ad peccandum, quia si Deus faceret id quod ad ipso postulatur, ut ab ipso factum, jam non esset peccatum. Nihilominus tamen illa actio (quocumque nomine appellatur) injuriosa Deo est, et religioni contraria; ejus autem malitia adversatur proprie orationi, ex parte materiæ, circa quam debet oratio versari, et ideo non solet hæc vocari tentatio Dei, sed prava oratio, cujus malitia constabit infra in tract. de Orat. Quocirca cum agimus de tentatione Dei, non agimus de tentatione inductionis, sed probationis, seu experimenti, ut notavit D. Thom., d. q. 97,

art. 1, et omnes scribentes in hac materia.

3. *Tentat Deum, qui de eo experimentum vult sumere.*—Dicitur ergo tentare Deum, qui ad sumendum experimentum de Deo, aliquid petit aut facit; et in hoc etiam genere tentationis Dei duplicem modum distinguit D. Thomas supra; potest enim homo tentare Deum aut formaliter, aut interpretative; hic posterior modus obscurior est, et ideo postea de illo separatim dicemus. Tentatio ergo formalis Dei est, quando homo expressa et formali intentione aliquid facit, ut exploret et cognoscat aliquid de Deo. Hæc autem tentatio non est in omni materia æque deordinata et ideo subdistinguenda est. Nam in Deo considerari possunt aut perfectiones intrinsecæ, quæ omnino pertinent ac necessariae sunt ad esse veri Dei; aut possunt considerari operationes, affectus et locutiones Dei ad extra, quæ pendent ex libera determinatione Dei. Inter hæc autem duo est differentia, nam dubitare de prioribus perfectionibus Dei, per se loquendo intrinsecè malum est, quia est contra debitam fidem, et existimationem quam homo debet de Deo habere. Exemplum est, si quis aliquid cupiat aut petat, ut exploret an Deus sit omnipotens, bonus aut sapiens; nam iste dubitat de his quæ de Deo cognoscere, ac certo credere debet, quia illa attributa, et similia, sunt de veritate ipsius Dei. At vero dubitare de posterioribus actibus non est ita per se malum, quia non tenetur homo, nec potest in omnibus scire voluntatem Dei liberam, nec de omni effectu potest statim cognoscere, quomodo a Deo sit, et ideo in explorandis his actibus non statim apparet malitia, sed circumstantiæ spectandæ sunt, ut dicemus. Prior ergo tentatio Dei videtur esse maxime propria, et ideo brevitate gratia ita illam simpliciter vocabimus; alteram vero appellabimus tentationem voluntatis, seu actionum Dei.

4. *Tentare Deum, per se malum esse, et contra religionem.*—Primo ergo dicendum est, tentare Deum ex formali intentione, per se malum esse et religioni contrarium, reduci tamen ad defectum quemdam in modo orandi ex parte materiæ orationi debitæ. Prima pars hujus assertionis est D. Thomæ et omnium, et colligitur ex dicto Psalm. 77: *Tentaverunt Deum in cordibus suis, ut peterent escas animabus suis, et male locuti sunt de Deo, et dixerunt: Nunquid poterit Deus parare mensam in deserto? quoniam percussit petram, et fluxerunt aquæ, et torrentes inundaverunt, nunquid et panem poterit dare, aut parare mensam populo*

suo? ideo audivit Dominus, et distulit, etc. Ex quibus verbis constat, tentationem illam maxime displicuisse Deo, eo quod ex dubitatione de potentia et bonitate ejus nasceretur, et ideo tanquam gravissimum peccatum ibi damnari. Sic etiam Exod. 27 dicitur: *Tentaverunt Dominum, dicentes: Estne Dominus in nobis, an non?* Quoties ergo simili modo tentatur Deus, grave peccatum committitur. Ratio clara est, quia talis tentatio procedit ex quadam infidelitate; procedit enim ex dubio in materia fidei, et fovet illud; dubius autem in fide infidelis est, quia revera non credit, cum fides in assensu certo et firmo consistat. Atque ita constat hoc peccatum et mortale esse, et nunquam esse posse veniale ex parte materiae, quia quodlibet dubium deliberatum in materia fidei, peccatum mortale est; ex subreptione vero potest esse veniale, et per ignorantiam invincibilem potest aliquando excusari, ut infra dicam.

5. *Objectio contra secundam partem conclusionis.* — *Solutio.* — Hinc vero nascitur dubium circa secundam partem assertionis; nam sequitur hoc peccatum non esse contra religionem, sed contra fidem, vel fidei confessionem; nam actus imperatus habet eandem malitiam cum imperante, imo ab illo denominatur; sed hujusmodi tentatio est actus imperatus ab infidelitate mentis, et inde habet totam malitiam suam; ergo habet malitiam infidelitatis, non irreligiositatis. Ad hoc vero optime respondet D. Thomas, d. quæst. 97, art. 3, ad 1, sicut ex certitudine fidei aliquis exhibet Deo reverentiam, ita ex incertitudine fidei, vel ex falsa fide, posse actum irreverentiae erga Deum facere; unde sicut reverentia, licet sit ex fide, ad religionem formaliter pertinet, ut constat de actu adorationis, ita irreverentia, licet procedat ex infidelitate, est vitium irreligionis, sicut in idololatria manifestum est. Hinc ergo probatur illa secunda pars assertionis; nam tentatio hæc Dei est magna irreverentia Dei, nam est petere ab ipso probationem (ut sic dicam) suæ excellentiæ, potentiæ vel sapientiæ, quod est contra reverentiam Deo debitam.

6. *Difficultas.* — Dices, hac ratione non satis probari, in hoc actu esse formaliter specificam malitiam contra religionem, sed solum materialiter, eo modo quo plures alii actus, qui indebito modo circa Deum versantur, possunt reputari contra reverentiam Deo debitam. Nam ipsemet actus dubitandi de omnipotentia Dei est contra reverentiam illi de-

bitam, et multo magis credere aliquid repugnans excellentiæ Dei, est injuriosum illi, et contra reverentiam illi debitam; idemque est de odio Dei, et similibus actibus, qui tamen non pertinent ad irreligiositatem, sed ad vitia contraria vel fidei, vel charitati, etc.; ergo idem erit de tentatione Dei. Hoc vero expeditur facile, explicando et probando tertiam partem propositam in assertionem. Nam ut D. Thomas inquit in dicto art. 1, tunc aliquis hoc modo tentat Deum, quando ea intentione aliquid a Deo postulat, ut exploret ejus scientiam, aut potentiam, et similia, id est, ut experimento cognoscat an Deus vere aliquid sciat, aut possit, etc. Ergo hæc tentatio dicitur actum distinctum ab actu dubitandi de hujusmodi attributis Dei, et ab actu quo posset exterius exprimi illa dubitatio. Nam potest quis exterius profiteri et dicere, se dubitare de hæc vel illa veritate fidei, et in hoc consummare malitiam confessionis contrariæ fidei, et tamen per illum actum, præcise sumptum, nondum tentare Deum. Si autem ulterius homo procedat, et a Deo ipso petat novum et extraordinarium modum ostendendi illam veritatem, ut illam exploret, novum genus peccati committit, quod jam non spectat ad speciem infidelitatis ex parte objecti sui, sed ex illo habet novam inordinationem quæ consistit in hoc, quod aliquid a Deo in materia indebita postulat, in quo fit contra reverentiam Deo debitam; hoc ergo modo illa malitia est contra religionem, quatenus in materia orationis versatur.

7. *Enodatur difficultas.* — Et ita cessant objectiones; nam qui elicit vel profert hæresim, peccat contra fidem et confessionem ejus tantum, si non ultra progreditur; si tamen petat a Deo miraculum in confirmationem suæ hæresis, jam contra religionem peccat. Et similiter, si per illam falsam doctrinam intenderet honorare Deum, ex alio capite contra religionem peccaret per superstitionem, ut infra videbimus. Idemque est de odio Dei ac similibus actibus, nam si in propriis rationibus eorum sistatur, habet unusquisque malitiam tantum contra suam virtutem; si autem assumantur ut materia cultus, vel eorum occasione aliquid indebitum a Deo petatur, jam priori malitiæ adjungitur altera contra religionem. Neque verum est, quod dicebatur, actum imperatum non habere malitiam nisi ab actu imperante, nam sæpe habet malitiam ex proprio objecto, ut ex 1. 2 constat. Sic ergo hæc tentatio Dei ex objecto suo habet malitiam contra religio-

nem, quia per eam petitur aliquid a Deo contra reverentiam illi debitam.

8. *Instantia.* — *Occurritur.* — Dices, præter hunc modum tentandi Deum expresse per verba orationis, esse alium modum tentandi factis, quando homo per ea, quæ facit, intendit experimentum sumere divinæ scientiæ, seu potestatis, ut dixit D. Thomas, d. art. 1; ergo hæc malitia non tantum invenitur in oratione, sed etiam in opere. Respondeo nunquam tale opus habere rationem expressæ tentationis Dei, nisi quatenus habet conjunctum desiderium explorandi per tale factum, an Deus talis sit, vel an hoc sciat aut possit. Illud autem desiderium, tali opere declaratum, est quædam virtualis seu tacita oratio. Imo tunc videtur homo habere propositum non credendi id de quo dubitat, nisi Deus tali opere ostendat veritatem, quam scire desiderat, et ita virtute postulat a Deo extraordinarium modum confirmandi veritatem ad nutum suæ voluntatis, et non divinæ, quod maximæ irreverentiæ est.

9. *Explicatur dubium primum.* — Sed occurrit duplex dubium circa conclusionem positam. Nam contingere potest ut aliquis non peccet, dubitando de aliqua perfectione vel proprietate Dei. Nam si sit supernaturalis veritas, fieri potest ut non sit illi satis proposita ejus revelatio, vel etiamsi sit veritas naturaliter cognoscibilis, potest homo simplex, et qui philosophari non novit, sine peccato de illa dubitare, quando in ordine ad fidem non sufficienter proponitur. Ergo tunc non erit malum ex tali dubitatione petere a Deo signum aliquod, vel opus miraculosum ad explorandum illam veritatem; ergo non semper tentatio Dei ad probationem veritatis illicita est. Unde de Gedeone legimus Judic. 6, cum ei apparuisset Dominus, et mitteret illum ad liberandum Israel, suumque auxilium ei promitteret, respondisse: *Si inveni gratiam coram te, da mihi signum quod tu sis, qui loqueris ad me.* In quo non reprehenditur, sed prudenter egisse creditur, ut ex Glos. ibi notavit Cajetanus, d. quæst. 97, art. 2; et Augustinus, lib. 2 de Consensu Evangelistarum, exponens verba illa Matth. 22: *Interrogavit eum unus ex eis legis doctor, tentans eum: Magister, quod est mandatum magnum in lege, etc.,* inquit fieri potuisse ut illa tentatio non fuerit in malam partem, tanquam volentis (inquit) *decipere inimicum, sed cauta potius, tanquam experiri amplius volentis ignotum; neque enim frustra scriptum est: Qui facile cre-*

dit, levis est corde. Igitur non semper tentatio hæc mala est, sed tunc solum quando dubitatio mala est.

10. *Proponitur alia difficultas.* — Aliud dubium est circa eandem assertionem, quia supponit hanc tentationem procedere semper ex dubitatione, quod non est universaliter verum. Nam licet aliquis sit certus, potest sine peccato desiderare, vel certior fieri ex parte sua ad excludendam omnem humanam tentationem, vel amplius illuminari in illa veritate, de qua certus est, vel propter se, vel saltem propter alios; ergo si tunc a Deo petat speciale signum ad hunc finem, non peccabit, etiamsi ipsum tentare videatur. De qua re multa occurrunt in Scriptura exempla: sic enim Elias, 3 Reg. 18, conditionem sacrificii consumendi per ignem de cælo missum populo proposuit, et concludit: *Deus, qui exaudierit per ignem, ipse sit Deus.* Quod factum videtur fuisse quædam Dei tentatio, nam fuit ordinatum ad sumendum experimentum de vero Deo; tamen quia non processit ex dubitatione, sed recta fide, intentione ac necessitate, honestissimum fuit. Similiter Abraham, Gen. 15, ad Deum sibi loquentem dixit: *Unde hoc sciam?* vel: *Secundum quid sciam?* ut legit Augustinus, quod verbum videtur fuisse tentantis Deum, et petentis signum extraordinarium ad explorandam veritatem ejus, et tamen non reprehenditur Abraham, quia non id dixit dubitans de veritate Dei; nam de illo jam ibi scriptum erat: *Credidit Abraham Deo, et reputatum est ei ad justitiam,* a qua fide non defecit, quando alia verba subjunxit, *sed aliquam similitudinem petiit, qua ejus rei quam crediderat, modus agnosceretur,* teste Augustino, 17 de Civit., cap. 24, ubi etiam affert exemplum Beatissimæ Virginis, quando dixit: *Quomodo fiet istud? Nam ita,* inquit, *Abraham rem credidit, modum autem scire optavit;* et in eundem sensum Chrysostomus, homil. 37 in Genes., ita exponit verba Abraham: *Non ut incredulus hoc interrogo, sed quia iterum mihi hæreditatem nominas, volebam et clarius signum accipere, quod possit infirmas meas cogitationes solidare.* Sic etiam Gedeon, Jud. 6, post sufficientem revelationem Dei, cui ipse jam crediderat, et ex illa fide multa operatus fuerat, duplex signum velleris a Deo petiit. Quamvis enim D. Thomas, d. quæst. 97, art. 2, ad 3, illum non excuset, nihilominus excusari facile potest, maxime cum Deus illum non reprehenderit, et signa postulata concesserit, quibus Christi mysteria præfigurata

sunt, ut docuit Augustinus, 12 contra Faust., c. 32. Unde verisimile est id fecisse ex speciali instinctu Dei, sicut de Abraham idem S. Thomas docuit. Atque etiam id facere potuit sine ulla dubitatione in fide, vel ad se magis confirmandum et excitandum, vel certe propter populum, ut facilius crederet se esse a Deo missum. In hoc ergo modo tentandi Deum non invenitur ulla deformitas, quia nec petere a Deo tale signum, per se malum est; nec modus est malus, cum non sit defectuosus in fide. Et ideo Deus sæpe inspirat talem petitionem, ut Isa. 7, legimus dixisse ad Achaz: *Pete tibi signum a Domino Deo tuo; et non laudatur, sed potius reprehenditur Achaz, eo quod non petierit.*

11. *Solvuntur dubia.* — Ad hæc duo dubia potest uno verbo responderi, verum esse in his casibus licite posse fieri hujusmodi petitionem a Deo; in eis tamen non proprie tentari Deum, quia tentare Deum in Scriptura, in malam partem accipitur, et ita etiam nunc de illa loquimur. Et ne videamur in solo usu vocis fundari, explicare id possumus ex re ipsa. Nam in casu posito in prima difficultate, cum non supponatur in homine sufficiens potestas ad cognoscendam veritatem, de qua dubitat, neque homo peccat dubitando, vel suspendendo assensum, donec veritas sufficienter proponatur, nec explorat aliquid de perfectione Dei, sed explorat an ille, qui loquitur, sit Deus, et ideo non tentat Deum. Unde recte Cajetanus, d. art. 2, dixit tentare Deum, involvere ignorantiam vel dubitationem malam: *Et ideo (ait) si quid est quod licet dubitare de Deo, hoc extra tentationem Dei est, si cum debitis circumstantiis fiat.* Quia nimirum qui in eo casu petit signum, non explorat Deum proprie loquendo, sed postulat instrui ab eo, et ideo neque peccat, neque tentat Deum. Idemque in posteriori casu clarius constat, quia in eo qui petit signum, non explorat veritatem, de qua jam certus est, sed vel majorem instructionem pro se postulat, vel pro aliis majorem, magisque publicam confirmationem.

12. *Quæ circumstantiæ necessariae sint ut hoc licite fiat.* — Recte autem admonet Cajetanus oportere, ut hoc debitis circumstantiis fiat; et sumitur ex D. Thom. ibid. dicente: *Cum subsit justa necessitas, seu pia utilitas, et alia, quæ ad hoc concurrere debent.* Igitur ex defectu talium circumstantiarum poterit committi tentatio Dei, etiam in illis casibus. Circumstantiæ autem necessariae sunt, prima, ut

occurrat necessitas tum ex parte finis, tum etiam ex parte medii. Ex parte finis, ut nimirum talis veritas sit necessaria ad salutem, vel propriam, vel aliorum, vel ad voluntatem Dei implendam, vel saltem ut sit valde conveniens ad aliquod commune bonum; ex parte vero medii, ut non omittantur ordinaria media a Deo præstituta ad veritatem agnoscendam; nam si, prætermisissis illis, extraordinarium signum a Deo petatur, irrationabilis est petitio, ad tentationem Dei spectans, etiamsi non videatur ex infideli dubitatione procedere. Nam si homo non adhibeat media quæ prudenter adhibere potest, tunc magis tentat Deum quam speret in eo, ut dixit Augustinus, 16 de Civ., c. 19, et l. 22 contra Faust., cap. 36, ubi variis exemplis hoc ostendit; et l. de Opere monach., c. 27, illa repetit, ex quibus concludit, cum possumus ordinaria media adhibere, non oportere tentare Deum. Et D. Thomas, d. q. 97, a. 1, refert ex Glos., Deut. 6, *illum tentare Deum, qui habens quod faciat, sine causa petit extraordinarium opus a Deo.* Deinde etiam posita necessitate, oportet modum servare in hujusmodi petitione, quod Cajetanus his verbis declaravit: *Licetum est humiliter petere signum pro opportuna instructione: nam in particula humiliter totum hunc modum comprehendisse videtur.*

13. *Fides non determinanda ad signum particulare.* — Ad hanc ergo submissionem animi spectat, ut homo non ita determinet fidem suam ad signum aliquod particulare, quod a Deo postulat, ut, nisi illud concedatur, non sit crediturus; nam hic modus petendi de se est plane temerarius, et contra fidem et subordinationem Deo debitam. Quando ergo homo petit hujusmodi extraordinariam instructionem a Deo, ordinarie non debet determinatum signum vel modum petere, sed solum ut Deus provideat juxta dispositionem sapientiæ suæ; vel si aliquid in particulari petit, non debet id facere cum animo obstinato non parendi, vel non credendi, nisi id fiat, sed cum debita subordinatione ad voluntatem Dei, qualem habebant tres pueri apud Dan., c. 2, quando regi responderunt: *Ecce Deus noster, quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, et de manibus tuis, o rex, liberare; quod si noluerit, notum sit tibi, o rex, quia Deos tuos non colimus;* ita enim sperabant miraculosam protectionem Dei, ut parati essent ad credendum, etiamsi illam non daret. Et hoc ipsum significavit Augustinus, cum in d. lib. de Opere monach., c. 27, dixit,

quod si Christi discipuli, persecutores fugientes, interrogarentur cur non starent potius, et invocarent Deum, ut per ejus mirabilia eruerentur: *Responderent (inquit) non se oportuisse tentare Deum, sed tunc cum talia, si vellet, esse facturum, cum ipsi quid facerent, non haberent;* expendo enim illam particulam, *si vellet*, quia semper talis petitio debet habere hanc conditionem virtute conjunctam; alioquin tentat Deum, qui ab illo petit signum, quale ipse petens vult, et illud præscribit tanquam unicum medium explorandi veritatem. Quod si aliquando Sancti hoc fecisse videntur, credendum est, id non fecisse sine speciali Spiritus Sancti impulsu, ut de Abraham dixit D. Thomas, et de Elia videtur mihi esse indubitatum. Et idem credo, quoties lego aliquos viros sanctos petiisse a Deo signum aliquod publicum ad confundendum aliquem hæreticum, aut veritatem fidei confirmandam; est enim tam excellens et supernaturalis hæc petitio, ut sine speciali Dei motione fieri recte non possit. Et hæc videntur sufficere de propria et formali tentatione Dei, de his quæ necessario illi conveniunt.

14. *Malum est tentare Deum explorando ejus voluntatem de eventu futuro.* — Secundo dicendum est, tentare Deum ad explorandam ejus voluntatem, vel determinationem de aliquo futuro eventu, per se etiam malum esse, licet sit minus grave peccatum ex genere suo, quam sit altera tentatio Dei. Hæc assertio erit clara, si auferatur quæstio de nomine quoad verbum *tentandi*; nam petere a Deo opportunam instructionem, etiam extraordinariam et miraculosam, ad cognoscendum aliquid hujusmodi, non semper malum est, ut recte dixit Cajetanus, d. art. 2, et sumitur ex D. Thom., ibid., et art. 1. Talis autem petitio debito modo facta non censetur esse tentatio Dei, quia revera non fit animo explorandi aut sumendi experimentum de Deo, sed ad comparandam necessariam instructionem a Deo. Talis ergo tentatio contingit, quando homo indebite et irrationabiliter vult nosse in aliquo voluntatem Dei, et ad illam explorandam aliquid a Deo petit; loquimur enim nunc de formali, et expressa tentatione in tali materia, quæ non fit sine tali intentione. Constat ergo talem tentationem pravam esse et irreligiosam, tum quia contra reverentiam Deo debitam est, secretam ejus voluntatem indebito modo, et contra eandem voluntatem velle nosse; tum etiam quia multo major audacia est, propter hunc finem a Deo postulare aliquid signum,

vel extraordinarium opus, ut per se constat. Quod autem in hujusmodi materia sit minus peccatum, patet, quia non procedit per se loquendo ex dubitatione in fide, neque ex ignorantia culpabili, seu de re quam homo scire tenetur; non enim tenetur scire homo quid Deus facturus sit, aut quid velit in his quæ non revelavit; ergo dubitare de voluntate Dei in illis non est peccatum; ergo neque explorare talem Dei voluntatem, ex hoc capite malum est; sed ex eo solum quod aliunde est indebitus modus, et inordinatus appetitus; est ergo hæc tentatio ex vi suæ materiæ minus grave peccatum, quam prior. Locuti autem sumus de voluntate, quam Deus non revelavit; nam si Deus jam sufficienter manifestavit, et proposuit determinationem aliquam suæ voluntatis, vel effectum quem facturus est, dubitare de illo non tantum esset dubitare de voluntate, sed etiam de veritate et fidelitate Dei; ideoque tentatio Dei in illa materia ad priorem modum pertineret.

15. *An hujusmodi tentatio Dei sit peccatum mortale.* — Sed quæret aliquis an tentatio Dei, etiam expresse et formalis in hujusmodi materia, quæ non requirit dubitationem in fide, sit peccatum mortale per se, et ex vi sui objecti. Dico autem *per se, et ex vi sui objecti*, quia ex aliis capitibus sæpe potest esse mortale, præsertim ex duobus. Primo ex fine, si lethale malum sit, ut est generale, etiam in operibus indifferentibus. Secundo, ex periculo alicujus gravis nocementi, vel scandali, ut si quis temere offerat et petat publicum miraculum ad cognoscendam Dei voluntatem in aliquo negotio; aut si te in puteum projicias, ut Deus, te protegendo, ostendat benevolentiam erga te, sicut de quodam monacho legitur apud Cassian., Collat. 5, c. 5. Loquendo autem per se, et ex vi objecti, videri potest hoc peccatum non esse mortale, quia solum videtur esse nimia quædam curiositas cognoscendi consilium vel voluntatem Dei, in his, quæ neque homini necessaria sunt, neque ad ipsum pertinent, ex quo fine non habet talis actus gravem malitiam; neque etiam ex materia, quia, ut supponitur, res quæ postulatur, non est mala; nec denique ex modo, seu ex medio, quod est postulare a Deo tale signum, quia per hoc non videtur irrogari Deo gravis injuria. Et ita sentiunt aliqui moderni; imo putant illam non esse proprie tentationem Dei, quia non procedit ex dubitatione de perfectione Dei, sed solum de libera determinatione voluntatis Dei, et videtur favere divus Thomas, dicta

quæst. 97, art. 2. Nam totam rationem peccati, et propriæ tentationis Dei in hoc ponit, quod procedat ex dubitatione de perfectione Dei.

16. *Resolutio quæstionis.* — Nihilominus dicendum est, hoc peccatum ex genere suo esse mortale. Ita tenet Cajetanus in Summa, verb. *Tentatio Dei*, et sequitur Tolet., lib. 4 Instructionis, cap. 19, et alii. Ratio est, quia illa est notabilis irreverentia Dei; quia non solum vult, qui sic petit, ut Deus foveat, et coopereatur ad vanam curiositatem, sed etiam vult ut Deus, sua potentia, aliquid mirabile et extraordinarium operetur, solum ad illum vanum finem, quod est valde alienum a sapientia et prudentia Dei; petit ergo a Deo aliquam rem, quæ non decet illius majestatem, vultque habere Deum tanquam ministrum rerum ipsi inutilium, idque per ostensionem potentiæ suæ, quod indecentissimum est. Ideoque hoc peccatum multum derogat religioni erga Deum, sive vocetur propria tentatio Dei, sive alia gravis irreligiositas, quod pertinet ad quæstionem de nomine. Non video tamen cur non sit propria tentatio, cum sit exploratio quædam divinæ voluntatis, expresse intenta per tale medium. Neque oportet ut omnis tentatio sit ex dubitatione de perfectione divina, quamvis illa sit gravissima, et pessima inter omnes tentationes Dei. Nam inter homines, qui aliquid petit ab aliquo, ut exploret ejus amorem vel propositum, proprie dicitur tentare illum; non oportet ergo verbum hoc respectu Dei limitare ad explorationem alicujus perfectionis necessario convenientis Deo. Et sane cum Deuteronom. 6, et Matth. 4, prohibetur tentatio Dei, de hoc modo tentandi Deum videtur esse sermo. Quando enim diabolus a Christo petiit: *Mitte te deorsum*, non videtur petiisse ut probaret divinam potentiam, sed affectum erga ipsum, et ideo adjunxit: *Angelis enim suis mandavit de te*, etc.; et tamen illi Christus respondit: *Non tentabis Dominum Deum tuum*. Et hæc ipsa prohibitio ostendit gravitatem hujus delicti; est ergo peccatum mortale ex suo genere; imo vix potest esse veniale, nisi fortasse ex ignorantia, et simplicitate non omnino crassa, qua quis id faciat ex quadam inepta specie pietatis.

CAPUT III.

DE TENTATIONE DEI INTERPRETATIVA.

1. Dicendum superest de alio modo tentandi Deum interpretative et implicite, quem omnes Doctores cum D. Thoma supra ponunt; dicuntque esse, quando aliquis opere ipso Dei potentiam vel amorem explorat, quamvis hoc non intendat formaliter. Sic D. Thomas inquit, illum tentare Deum interpretative, *qui, etsi non intendit experimentum de Deo sumere, aliquid tamen petit, vel facit, quod ad nihil aliud est utile, nisi ad probandam Dei potestatem, vel bonitatem*. Exempla communia sunt, si quis continuos quadraginta dies velit abstinere ab omni cibo, et potu, ut Christum imitetur; item, si quis aperto vitæ periculo se exponat sine necessitate, vel nolit uti mediis ordinariis, vel a Deo institutis, vel ad salutem tuendam in gravi morbo, vel ad actionem aliquam convenienter exercendam. Sic Navar., in Manuali, c. 41, n. 40, dicit peccare mortaliter eum, qui voluntarie omnia prævia meditatione concionatur, vel qui in gravi morbo solum providentiæ divinæ se committit, nullo utens remedio, absque necessitate. Similiter erit grave peccatum, ad probationem alicujus veritatis miraculoso experimento uti velle, ut apud multos fuit aliquando in usu, ut paulo post attingemus. In his ergo, et similibus casibus, censetur tentari Deum interpretative propter rationem contentam in verbis D. Thomæ supra relatis, qui etiam exemplum adjungit. Nam cum quis equum currere facit, ut evadat hostem, non sumit de equo experimentum; si vero absque ulla necessitate vel utilitate equum currere faciat, nihil aliud facere censetur, quam experiri equi velocitatem; ita ergo dicit esse in præsentia.

2. *Sitne in tentatione interpretativa specialis malitia contra religionem.* — In hoc vero tentationis genere, licet regulariter facile sit deformitatem et malitiam invenire contra alias virtutes a religione distinctas, ut contra justitiam, si actio fiat cum periculo vitæ proximi, vel alterius injusti nocimenti, vel contra charitatem, si fiat cum periculo proprio, vel contra temperantiam, aut aliam similem virtutem, si imprudenter ejus medium et necessarius actus omittatur, ut patebit facile, hoc applicando cum proportionem ad exempla aducta, nihilominus non est facile in hoc opere declarare specialem malitiam contra

religionem, si non interveniat expressa et formalis intentio probandi Deum; si autem hæc intentio interveniat, jam non erit interpretativa tentatio, sed expressa. Ergo loquendo de vitio contrario religioni, nulla est interpretativa tentatio; sed illa, quæ sic appellatur, vel dicitur tentatio præsumptione quadam, et non vere, vel solum materialiter, quia illa actio talis est, ut de se sit apta ad tentandum Deum. Antecedens declaratur in illo exemplo, quando aliquis ingreditur ignem ad probandam innocentiam suam; aut enim id fit sine ullo intuitu religionis respectu Dei, ex temeritate quadam, et tunc ibi nulla ratio irreligiositatis invenitur, sed solum temeritatis, et periculi propriæ mortis, et publici scandali; sæpe enim continget illo modo, et innocentem comburi, et vulgarem populum decipi, dum putat illo modo probatum esse delictum, cum revera non sit, ut recte dixit Ivo, epistol. 74. Si vero illud fiat intuitu Dei, id etiam esse potest duobus modis: unus est, existimando ad divinam providentiam pertinere, non permittere in eo casu innocentem cremari, etiamsi necesse sit miraculose actionem ignis suspendere, et hinc concipiendo certam et indubitam fiduciam non patiendi ab igne detrimentum, cum is, qui ingreditur, certus de sua innocentia sit. Alius modus esse potest, quando aliquis non habens hanc existimationem, et spem certam, vult suo periculo experiri an Deus innocentiam hoc etiam modo tueatur et defendat. Si ergo hoc posteriori modo fiat, erit quidem tentatio Dei, non tamen interpretativa, sed satis expressa et formalis, ut ex ipsa declaratione satis constat. Non tamen solet ita fieri regulariter, sed priori modo, et de illo videntur loqui auctores, quando hanc vocant tentationem Dei interpretativam. At verum nihil minus esse videtur, quam tentatio Dei; nam tentatio Dei debet esse ex dubitatione, vel de perfectione Dei, vel saltem de ejus voluntate, ut supra visum est, et D. Thomas docet; ergo, ut sit interpretativa tentatio, oportet ut sit etiam saltem interpretativa dubitatio; ibi autem neutra invenitur, sed potius nimia certitudo, vel potius pertinacia circa credulitatem de tali futuro eventu ex speciali providentia Dei.

3. Unde confirmatur primo, quia illud potius videtur esse vitium præsumptionis, spei oppositum per excessum, et procedens etiam ex quadam fide nimia et voluntaria; et ideo videtur extreme distans a tentatione Dei, quæ est ex defectu fidei vel confidentiæ in Deo.

Confirmatur secundo, quia per hujusmodi operationem non explorat homo aliquid de Deo, nec quoad attributa, nec quoad actus ejus; sed explorat aliquid de homine, verbi gratia, an fecerit hoc delictum, necne; vel, an in hoc verum dicat, aut aliquid hujusmodi; ergo illa non est tentatio Dei, sed potius hominis. Unde tandem cessare videtur ratio D. Thomæ et in contrarium revolvi; dicit enim tunc esse tentationem interpretativam, quando actio non est ad aliud utilis, nisi ad experimentum sumendum de Deo; at in præsentia, actio putatur utilis ad alios fines, ut ad probandam propriam innocentiam, vel ostendendam singularem sanctitatem, etiamsi fortasse ostentatio vana sit, vel certe ad confirmandam veritatem, etiam fidei, ex zelo indiscreto et temerario; ergo.

4. *Ad tentationem interpretativam, necesse est ut opus fiat cum aliquo respectu ad Deum.* — In hoc puncto imprimis dicendum est ad hanc tentationem Dei interpretativam, necessarium esse ut opus fiat cum aliquo respectu ad Deum, etiam ex intentione operantis. Hoc recte probat discursus factus. Declaratur præterea ex eo quod Cajetanus, in dieto art. 4, ait formale hujus tentationis Dei interpretativæ consistere in hoc, quod sine utilitate, vel necessitate respuat homo causas secundas; nam hoc non est intelligendum mere negative, quia non sufficit hoc ad tentandum Deum; debet ergo intelligi positive, scilicet, quod homo contentus sola causalitate causæ primæ respuat secundas; ergo saltem hic respectus ad Deum necessarius est ad hanc tentationem. Antecedens declaratur; nam si quis ingrediat ignem, non ut liber evadat, sed ut comburatur, non censetur tentare Deum, sed se occidere, vel per desperationem, vel per specialem instinctum Spiritus Sancti, ut Tecla. Item qui aliquem gravem dolorem vel ulcus patitur, et respuit causas secundas, nullam adhibendo medicinam, non ut sine his causis sanetur per solam virtutem causæ primæ, sed quia non vult sanari, sed potius illam infirmitatem continue pati, ille non tentat Deum, quia nec formaliter nec virtute aliquid de illo explorat. Unde si imprudenter id agat, peccat quidem, non tamen contra religionem, nec contra Dei horrorem, sed contra suam salutem. Si vero ex bono fine et prudenti discretionem id faciat, ut de viris spiritualibus, et Sanctis dicit Cajetanus in illo art. 4, faciet quidem opus virtutis; tamen ex objecto non facit opus religionis, sed patientiæ, humilitatis